

*Джежик Ольга,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ПРАВОВА СВІДОМОСТЬ ПСИХОЛОГА ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Українська держава стикається з все більшими соціальними, політичними та економічними викликами, зумовленими карантинними обмеженнями через пандемію COVID-19 та масштабною військовою агресією. В умовах війни особливо важливо надавати психологічну підтримку особам, які переживають наслідки війни, терористичних актів, надзвичайних ситуацій і криз, пов'язаних із горем, втратами та іншими психотравмуючими факторами. Це спричиняє зростання попиту на кваліфікованих психологів, які можуть надавати ефективну допомогу як під час війни, так і в післявоєнний період.

Особливо актуальна психологічна допомога у таких сферах, як освіта, охорона здоров'я, бізнес, професійний спорт, реклама, військова справа, сімейні відносини та інші. Окремим попитом користується практична психологія в правозастосовчій сфері. На сьогодні в Україні успішно функціонують психологічні служби або їх підрозділи в таких органах, як Національна поліція, Служба безпеки, Державна прикордонна служба, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро, Бюро економічної безпеки, судова система, прокуратура, виконавча служба, адвокатура, нотаріат, Пенітенціарна служба, пробація, соціальний захист, органи державної влади та місцевого самоврядування та інші [1].

Завдання психологічної служби правозастосовчої системи полягають у: підвищенні психологічної стійкості працівників та максимальному використанні їхнього психологічного потенціалу; наданні психологічної підтримки працівникам у вирішенні оперативно-службових завдань, пов'язаних із розкриттям і розслідуванням злочинів; реабілітації осіб, які вчинили злочини; організації проведення судово-психологічних експертиз тощо.

Саме тому, професійна підготовка фахівців-психологів у закладах вищої освіти повинна здійснюватися за умов врахування специфіки майбутньої професійної діяльності.

Цей процес має охоплювати не тільки здобуття загальних та спеціальних компетентностей, програмних результатів навчання, а й розвиток відповідних соціальних «м'яких навичок» (soft skills), необхідних для майбутньої діяльності.

Зокрема, це: креативне та критичне мислення; лідерські якості; здатність працювати як самостійно, так і в команді; вміння організовувати та комунікувати для прийняття комплексних і спільних рішень; навички переконання; здатність знаходити підхід до людей; лідерство; публічні виступи; ведення переговорів; застосування знань у практичних ситуаціях; прояв ініціативи в розробці проектів тощо.

Окрім того, важливим елементом і запорукою ефективної роботи фахівця-психолога у правозастосовчій сфері є поступове формування його професійної свідомості вже під час навчання у закладі вищої освіти.

Приєднання України до Болонського процесу виявило низку правових проблем, зокрема, питання впливу правосвідомості майбутнього фахівця на якість та ефективність його подальшої професійної діяльності залишаються поза увагою.

Науковий пошук показав, що правосвідомість здебільшого визначається як складне філософсько-правове явище, що формується під впливом ряду взаємопов'язаних факторів, зокрема: національних, морально-етичних, культурних, соціальних, духовних, економічних, правових, політичних та інших. На нашу думку, саме ці аспекти повинні бути основою для реалізації заходів щодо структурних реформ в національній системі освіти.

Під час навчання у закладі вищої освіти майбутній психолог має усвідомлювати, що «професійний обов'язок» передбачає моральні зобов'язання спеціаліста щодо суспільства, колег, клієнтів та їх соціального оточення. Це є вираженням внутрішньої моральної потреби виконувати свої обов'язки, дотримуючись певних стандартів поведінки, які визначаються, передусім, зовнішніми інтересами, що стосуються особистості спеціаліста.

Процес формування особистості практичного психолога включає кілька етапів: світоглядний, що передбачає розвиток професійної свідомості майбутнього фахівця; професійний, спрямований на засвоєння необхідної системи знань і методів практичної діяльності, а також на формування психологічної культури; та особистісний, метою якого є розвиток професійно важливих якостей, гуманістичних переконань, здатності до професійної ідентифікації (визнання ключових професійних ролей, цінностей, норм) і наявність мотивацій, які спонукають до ефективної роботи.

Оцінка діяльності психологів, як фахівців у галузі психології, базується на їхній відповідності моральним стандартам. Критерії моральності включають поняття добра і зла, справедливості, що становлять основу вимог до професійної поведінки.

Високий рівень моральної свідомості та етичних якостей надає психологу моральне право займати лідируючу позицію у взаємодії з клієнтом. Рівень

моральності професіонала визначається його відповідністю моральним уявленням та ціннісним орієнтаціям суспільства. Психолог повинен мати високий рівень моральності, оскільки це дозволяє йому ефективно працювати з людьми, що потрапили в складні життєві ситуації.

Високий рівень моральності передбачає здатність психолога допомагати людям з розумінням та тактом, без докорів і моралізування.

Дотримуючись своїх професійних та моральних обов'язків, психолог враховує юридичні та професійні вимоги, встановлені суспільством, а також можливу реакцію з боку суспільства, професійної спільноти та клієнта на виконання чи невиконання своїх зобов'язань.

Таким чином професійна підготовка психологів для правозастосовчої сфери повинна включати базові навчальні дисципліни, на кшталт «Етичні основи діяльності психолога», «Психолого-правова деонтологія» тощо, спрямовані на засвоєння складових професійного обов'язку та відповідальності фахівців у галузі психології. Такі освітні компоненти можуть стати основою формування правової свідомості майбутніх юридичних психологів, їх професійної моралі, через засвоєння форм належної поведінки, що забезпечуватиме моральний характер тих взаємин між людьми, які впливають з вимог до професійної діяльності та професійної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Освітньо-професійна програма «Юридична психологія» зі спеціальності 053 «Психологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затверджена Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія»/ Протокол № 9 від 05.07.2024 р. Введена в дію наказом ректора від 18 липня 2024 р. №2076-06 URL: <https://onua.edu.ua/ua/studentu-ua/osvitni-programy/perelik-osvitnikh-prohram?view=article&id=8578:yurydychna-psykholohiia-opp-bakalavr-053-psykholohiia&catid=615>.